

**KANUNİ SULTAN SÜLEYMAN
VE DÖNEMİ**

KANUNİ SULTAN SÜLEYMAN VE DÖNEMİ

Editörler

Feridun M. Emecen ♦ İlhan Şahin

TÜRK TARİH KURUMU

ANKARA ♦ 2024

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK TARİH KURUMU YAYINLARI IV/A-2-2.1. DİZİ - SAYI: 63

Sertifika No: 43191

Kanuni Sultan Süleyman ve Dönemi ♦ Suleiman the Magnificent and His Era

Editörler

Feridun M. Emecen ♦ İlhan Şahin

İnceleyiciler

Cengiz Tomar ♦ Hüseyin Çınar

Metin Denetimi

Mehmet Ali Özkan

1. Baskı: Ankara 2024 (1000 adet)

ISBN 978-975-17-5594-0

Sayfa Tasarımı

Ayşegül Yenidoğan

Kapak Tasarımı

Emine Çakır

Kapak Görseli

Türk Tarih Kurumu Kitaplığı, Halil Ethem Eldem Arşivi, 155/12-5.

Türk Tarih Kurumu

Sıhhiye Yerleşkesi

Hacettepe Mahallesi Kızılay Caddesi No. 1 06230 Altındağ/ANKARA

Bilkent Yerleşkesi

Üniversiteler Mahallesi Toplum Caddesi No. 5 06800 Çankaya/ANKARA

Tel: +90 312 310 23 68 ♦ Fax: +90 312 310 16 98

ttk.gov.tr ♦ emagaza-ttk.ayk.gov.tr

Baskı

Neyir Matbaacılık

Matbaacılar Sitesi 1341. Caddesi No: 62 Yenimahalle/ANKARA

Tel: +90 312 395 53 00 ♦ Fax: +90 312 395 84 20 ♦ Sertifika No: 49891

5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'na göre bu eserin bütün yayın, tercüme ve iktibas hakları Türk Tarih Kurumuna aittir.

İÇİNDEKİLER

Sunuş	IX
Yükselen İmparatorluk: Kanuni Sultan Süleyman ve Döneminin Genel Manzarası Feridun M. Emecen	1
Öteki Süleyman: Kutb-i Dâire-i Zaman Sultan Süleyman Ahmet Yaşar Ocak	27
The Golden Age of the Mediterranean and the Era of Kanuni Sultan Süleyman Ardian Muhaj	45
Kanuni Sultan Süleyman'ın Akdeniz Politikası Süleyman Kızıltoprak	67
Missed Opportunities: Süleyman and the Men of his Fleet Christine Isom-Verhaaren	117
Kanuni Sultan Süleyman'ın İrakeyn Seferi (1533-1535) Mehmet Akif Erdoğan	145
Kanuni Sultan Süleyman Döneminde Osmanlı Taşra Örgütlenmesi: İdari Taksimat ve Yönetim Felsefesi Orhan Kılıç	171
Kanuni Sultan Süleyman Döneminde Eğitim (İlkeler-Kurumlar-Problemler) Mehmet İpşirli	197
Süleyman ve Macaristan: Fetih, İdeoloji ve Hafıza Pál Fodor	245
Osmanlı-Habsburg Diplomatik İlişkilerinin Başlangıcı ve 1533'teki İlk Barış Anlaşması Sándor Papp	269

Conventions of Diplomatic Discourse and Forms of Diplomatic Practice in the Later Part of Sultan Süleyman's Reign: A Case Study of the Gradual Resolution of the Transylvania Crisis over the Course of the 1550s

Rhoads Murphey 313

The Gracious Sultan and the Most Loyal Tributaries: Ottoman-Ragusan (Dubrovnik) Relations during the Reign of Süleyman the Magnificent

Vesna Miović 343

The Ottoman Empire and Bosnia in the time of Suleiman the Magnificent (Kanuni Sultan Suleiman)

Enes Pelidija 385

Bir Macar Serhat Ozanının Güvenilirliği ve Osmanlı Belgeleri: Haydar bin Abdullah ve Receb bin Abdullah Timarları

Géza Dávid..... 405

Kanuni Sultan Süleyman Döneminde Bazı Budin Beylerbeylerinin Diplomatik ve Kültürel Faaliyetlerine Dair Notlar

Fatih Bayram 421

Hukuk Normunun Oluşumunda Fıkıh, Siyasi İrade ve Toplumsal Pratik: Kanuni Dönemi Para Vakfı Tartışması

Abdurrahman Atçıl 439

Social and Economic Background to the Spread of the icâreteyn Contracts during and after the Reign of Sultan Süleyman I

Kayoko Hayashi 469

Tax Records as Sultan Kanuni Süleyman Era's Lasting Legacy: New Possibilities of Interpreting, Some Western Balkans Examples

Nenad Močanin 493

Kanuni Sultan Süleyman Devri Tarih yazımı ve Nişancı Tarihçiler: Celâlzâde ve Ramazanzâde

Mehmet Şakir Yılmaz..... 517

Mysticizing Power: The Concept of insân-ı kâmil (Perfect Man) in Sultan Süleyman's Divan (1554)

Christiane Czygan 541

Kanuni Dönemi Edebî Himâye Faaliyetleri

Tuba Işınsu Durmuş557

Sultan Süleyman Devri Nevbetleri

Yasemin Beyazıt583

SUNUŞ

Kanuni Sultan Süleyman dönemi Osmanlı tarihi içinde sadece siyasi değil, sosyal, ekonomik ve kültürel anlamda olduğu kadar zihniyet açısından da ciddi bir dönüm noktası oluşturur. Genel olarak popüler kesimlerde, bir dönem akademik tarihçilikte de dillendirilen “Altın Çağ” söylemleri içinde parlatılan “Kanuni” algısı halen yaygın şekilde gündemde kalmayı sürdürmektedir. Akademik anlamda ise XVI. asrın 46 yılına damgasını vuran Sultan Süleyman Çağı, dünya tarihi bağlamında çeşitli yönleriyle ayrıca değerlendirilecek bir seviyeye çekilerek global tarihçilik akımı için adeta bulunmaz bir vasıf kazanmış görünmektedir. Gerçekten Avrupa’da aydınlanma dönemi öncesi geçişi tayin eden reform çağının belirleyici yan unsurları dahilinde bu dönemdeki Osmanlı baskısının ve diplomatik teşebbüsünün mahiyeti ve yönlendirici etkileri giderek daha çok alakaya mazhar olmaktadır. Dünya tarihi kapsamında Avrupa tarihinin bir parçası olarak pek görülmemeyen ama hâkim olduğu, Avrupa kıtasının önemli bir parçası dahil, muazzam coğrafyayla buna açık bir cevap veren Osmanlı İmparatorluğu’nun ana yükseliş çizgisinde Sultan Süleyman’ın siyasi ve askerî hareketleri ayrı mana taşımaktadır. Osmanlıların klasik doğu-batı ekseninde gelişmesine paralel olarak kuzey-güney ekseninde de üç denizi kapsayacak ölçüde ortaya konan siyaset yanında takip edilen yeni misyon, stratejik büyük planlamalarla ve icraatlarla kendisini gösterecektir.

Batı’ya karşı gaza, doğudaki gelişmelere karşı İslam’ın koruyuculuğu misyonu, iç politikada bunun gereklerine göre düzenlenmiş dinî yapılanmayı da muhtevî bürokratik sistem dikkate değer bir temelin atılmasını sağlamıştır. Nitekim sonraki Osmanlı tarihçileri Sultan Süleyman çağını ideal bir dönem gibi mütalaa ederek yüceltip kendi zamanlarına mesajlar vermeye sıklıkla baş vuracaklardır. Şüphesiz bu dönemde her şey güllük-gülistanlık değildi, yaşanan iç çatışmalar ve gerilimler, sosyal hareketlenmeler zaman zaman ortaya çıktı, bazıları ciddi bir mahiyet de kazandı. Sosyal tansiyonun dengelenmesi, kanunların icrası ve yaygınlaştırılması meseleleriyle belirli bir hassasiyeti beraberinde

getirirken çağdaş tarihçiler Sultan Süleyman'ın adaletini ve bu yöndeki faaliyetlerini abartılı dille nakletmeye ve gelecek nesillere taşımaya çalıştılar. Dinî düşüncenin temellendirilmesi ve yeni bir zihniyetin tezahürü bazen açık bazen belli belirsiz kaynaklara akseden vukuata bağlı olarak kendini gösterdi. Bütün bu yaklaşımlar içinde bir taraftan Batı'ya karşı siyasi ve diplomatik üstünlük bağlamında ihtişamı belirten “muhteşem”, diğer tarafta iç uygulamalarda şeriate uygun hukuk ikamesi ve adil bir sistem kurma çabalarını aksettiren “kanun” lafızları Sultan Süleyman'ın şahsında adeta tecessüm etmiş gibi kabul edildi. Onun neredeyse yarım yüzyılı bulan iktidarı dönemi, her ne olursa olsun ne ölçüde farklı şekillerde değerlendirilirse değerlendirilsin inkâr edilemeyecek derin izler bıraktı.

Hassaten onun döneminin pek çok veçhesini, şahsiyetini, faaliyetlerini konu alan dikkate seza bir literatürün varlığına rağmen akademik anlamda hâlâ aydınlatılmayı bekleyen pek çok meselenin mevcut olduğunda dönemi üzerinde kafa yoran herkes hemfikirdir. Doğrudan dönemini konu alan biyografik vasfı da olan yeni çalışmaların intişarı -bilhassa 2020 yılının tahta çıkışının 500. yıl dönümüne denk düşmesi sebebiyle nispeten bir boşluğu dolduracak raddelerde- gerçekleşmişse de bunun yeterli olmadığı vurgulanmalıdır. Şüphesiz bunun en büyük sebeplerinin başında bütün dünyayı etkileyen salgının yarattığı “sosyal kapanma” gelir. Bu yüzden 500. yıl dönümü yeterince akis bulmamış, ilmi anlamda faaliyetler birkaç istisna dışında düzenlenememiştir. Esasen bu çalışma da aynı durumdan etkilenerek zamanında çıkamama talihsizliğine uğramıştır.

500. yıla hazırlık babında 2018'den itibaren geniş çaplı çalışmaların yapılması Türk Tarih Kurumunun da gündeminde yer almıştı. Yapılan teklifler arasında müstakil bir kitabın yayımlanması, dönemi aksettiren büyük bir sempozyumun tertibi ve nihayetinde dönemle alakalı derleme makalelerden oluşan bir kitabın hazırlanması vardı. Bunlardan ilki yine iki yıllık bir gecikmeyle dahi olsa yerine getirildi (F.M. Emecen, *Kanuni Sultan Süleyman ve Zamanı*, Ankara 2022). İkincisi salgın şartlarında 2020'de yapılamadı, sonraki yıllarda ise anlamını kaybedeceğinden “kadük” hale düştü. Üçüncüsü ise uzun ve yorucu çabalar sonucu ancak 2023'ün sonlarında tamamlanabildi.

Kitabın bu macerasını kısaca özetledikten sonra çalışmanın Kanuni Sultan Süleyman döneminin türlü mevzularını bazen genel bazen daha spesifik şekilde ortaya koymayı hedefleyen ilmi yazılardan oluştuğunu vurgulamalıyız. Kitabı düzenlerken konu bütünlüğünü haiz makaleleri artarda getirmeye ve tematik bir düzenleme yapmaya çalıştık. Bunlar için bir bölüm ayırımı yapmayı tercih etmedik. Fakat genel anlamda bir konu birliğini gözetmeye çabaladık. Ele alınan konulara göz atıldığında dönemin genel manzarasının çizildiği ve siyasi ortamın açıklanmaya çalışıldığı bir nevi giriş mahiyeti de taşıyan ilk yazının ardından nasıl bir Sultan Süleyman imajı söz konusudur sorusunu belirli bir cihetten aydınlatan önemli bir tezi de bünyesinde barındıran çalışmaya yer verdik. Bu iki makaleden sonra onun devrinin daha ziyade siyasi-askerî özelliklerini vurgulayan yazıları sıraladık. Bunlardan ilki Akdeniz bağlamı içinde altın çağ söylemiyle konuyu ele alırken diğeri genel olarak Akdeniz çerçevesindeki siyasi-askerî gelişmeleri derledi. Ardından biraz daha spesifik bir konu olarak unutulmuş bir donanma faaliyetini ele alan yazı ve doğrudan bir büyük sefere odaklanan çalışma ile tematik olarak bu bahis kapanmış oldu. Onu daha çok teşkilat ile ilgili yazılar izledi. Taşra teşkilatındaki gelişmeler, eğitim meseleleri ve organizasyonu ele alındı. Bir başka önemli başlık, Osmanlı-Macar münasebetleri çerçevesinde ağırlık kazandı. Sultan Süleyman'ın Macaristan'a bakışı ideolojisi ve fetih düşüncesinin mahiyeti, diplomatik ilişkilerin gelişimi, Erdel krizi bu kısmın makalelerini oluşturdu. Yine Ragusa'nın (Dubrovnik) konumu ve Bosna'nın durumuyla ilgili yazılar bu kısma eklendi. Biraz daha farklı müteferrik konular bu yazıları takip etti. Bir Macar serhat ozanının hikayesi, Budin beylerbeyilerinin birtakım kültürel faaliyetleri bu manada dikkat çeken makalelerdir. Daha sonra hukuki gelişmeler ve pratiklerle alakalı olarak para vakfı tartışmalarının farklı bir bağlamda ele alındığı inceleme, icareteyn vakıflarının sosyal ve ekonomik değerlendirmesi, Balkanlar'daki bazı kesimlerde vergi sisteminin uygulanışı hususundaki yazılar sıralandı. Dönemin tarihçileri Celalzâde ile Ramazanzâde'yi konu alan bir başka incelemeyi Sultan Süleyman'ın Divanı'ndaki insan-ı kâmil konseptini konu alan yazı izledi. Edebî anlamda himaye faaliyetlerinin yanı sıra son olarak ilmiye teşkilatında nevbet konusundaki gelişmeleri dile getiren incelemeyle kitap tamamlanmış oldu.

Netice itibarıyla elinizdeki kitap aslında hayli eksik olduğunu dūřündüğümüz Kanuni Sultan Süleyman devri literatürüne, tahta çıkışının 500. yıl dönümü münasebetiyle yeni bir katkı sağlamayı amaçlamıştır. Umarız ki bu amaç hedefine ulaşmıştır. Böyle bir derleme kitaba yeni yazılarıyla katkı veren değerli meslektaşlarımıza öncelikle medyun-ı şükran olduğumuzu belirtmeliyiz. Onlar olmasaydı söz konusu literatüre böylesine değerli bir katkı asla gerçekleşmezdi. Kitabın hazırlanışında ve intişarında büyük emeği geçen Uđur Cenk Deniz İmamoğlu'na editörler olarak teşekkür etmeyi borç biliriz. Türk Tarih Kurumu yetkililerinin de kitabı çıkarmaktaki irade ve azimleri, bizim için son derece kıymetli olmuştur. Bařta Kurum Başkanı'mız olmak üzere kendilerine ayrıca müteşekkir olduğumuzu belirtmek isteriz.

Editörler
Kasım, 2023